

HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

YMPÄRISTÖVALIOKUNTA

Asia: HE 41/2023 vp valtion talousarvioksi vuodelle 2024

VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027

HE 41/2023 vp

Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua valtion talousarviosta vuodelle 2024 sekä julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027.

Yleisellä tasolla Valtion talousarviossa tulee turvata Nousu-ohjelman ja vesilain uudistuksen osalta näiden vaatimien toimien rahoituksen järjestyminen. Suomi on sitoutunut EU:n vesipuitedirektiivin mukaiseen vesien hyvän tilan saavuttamiseen viimeistään vuoteen 2027 mennessä. Rahoitus vesien ekologisen ja kemiallisen hyvän tilan saavuttamiseksi tulee edelleen huomioida valtion talousarviossa. Esimerkkinä toimista voidaan pitää pienten vesivoimaloiden purkamista tai näiden aiheuttamien nousuesteiden poistamista. Yleisellä tasolla vesiensuojelun toimenpiteillä tulisi tavoitella pystyviä ratkaisuja. Kaiken kaikkiaan pysyvät toimenpiteet aiheuttavat kertaluontoisen kustannuksen, jolloin näiden kustannusten hallinta taso tiedetään tarkasti. EU:n vesipuitedirektiivin mukaista vesien hyvää tilaa ei saavuteta valtion talousarviossa vesiensuojeluun esitetyillä määrärahoilla ja toimilla. Vesilain uudistus, kun se etenee esitetystä muodosta, vaatii myös valtion talousarvion menojen lisäämistä vesilain edellyttämien toimien tekemiseksi. EU:n vesipuitedirektiivin mukaiseen tilan saavuttamiseen Suomi on valtiotasolla sitoutunut. Tämän tulisi näkyä talousarviossa sekä julkisen talouden suunnitelmassa.

Hallitusohjelmassa on tarkoitus sujuvoittaa kalatiehankkeiden etenemistä sekä mahdollistaa kokeiluja ja pilotointeja vesistöissä. Yhteistoiminnassa alueen toimijoiden kanssa hallitus edistää Heinäveden Palokin koskien ennallistamista uhanalaisten kalakantojen elvyttämiseksi. Samalla edistetään alueen kestävä matkailua. Hallitus jatkaa vesiensuojelun tehostamisohjelmaa. Näiden toimien rahoitus tulee huomioida talousarviossa. Palokin koskien mukaista alueen ennallistamista tai vesivoimaloista syntyvien haittojen pysyvää poistamista tulee laajentaa jo tällä hallituskaudella muihin vastaaviin kohteisiin. Suomessa on yli 400 pienvoimalaa, joiden ympäristölle tai muille vesialueen omistajille aiheuttama haittaa ei ole kompensoitu. Harkittavaksi kannattaisi ottaa myös se, voidaanko kalateihin tai vesistörakentamiseen liittyviä hankkeita toteuttaa myös yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan kanssa. Toiminta tukisi vesiluontoon perustuvaa matkailuelinkeinoja. Edellä oleviin toimiin ei talousarviosta löydy omaa kohtaa, eikä näitä toimia ole huomioitu millään tavoin talousarviossa.

Hallitusohjelman painotuksessa suojellaan Suomen vesistöjä ja etenkin haavoittuvaa Saaristomerta. Hallitus jatkaa Saaristomeri-ohjelmaa painottaen mittakaavaltaan merkittäviin ravinnekierron parantamisiin johtavia toimenpiteitä, kuten eläinperäisen ravinteiden kiertoa, maaperän pöytäskäylyn parantamista oleellisilla osuuksilla ja ravinteiden poistoa vesistöistä. Parhaiten Itämeren suojellaan ja sen tilaa parannetaan Itämeren valuma-alueilla tehtävillä vesiensuojelutoimilla. Itämeren ja vesistöjen tilan parantamiseen kohdennettuja toimenpiteitä tulisi toteuttaa maantieteellisesti koko Suomen kattavilla vesiensuojelutoimilla huomioiden erilaiset maankäyttömuodot. Näihin toimiin tulee varmistaa ja

kohdentaa riittävät taloudellisia resurssit, jotta koko maassa turvataan vesistöjen hyvän ekologisen ja kemiallisen tilan saavuttaminen vuoteen 2027 mennessä. Nykymalli, jossa alueelliset ELY-keskukset ovat vastanneet määrärahojen kohdentamisesta on osoittautunut sangen toimivaksi kokonaisuudeksi. Itämeren ja vesien suojelun edistäminen (siirtomääräraha 3 v, momentti 23) on oikean suuntainen toimenpide. Määrärahan mitoitus on aivan liian pieni, jotta sillä saataisiin pysyviä vaikutuksia aikaiseksi Itämeren tilan parantamisessa. Yhden joen valuma-alueen vesiensuojeluhanke voi maksaa useita miljoonia euroja. Voidaankin siis kysyä, onko määrärahan mitoitus oikean tasoinen. Talousarvion mukaisilla toimilla saadaan vesiensuojelun hallintoa tehostettua. Ikävä kyllä hallinto ei tee konkreettisia vesiensuojelutoimenpiteitä, kuten alueelliset vesiensuojeluyhdistykset. Vesien- ja ympäristöhoidon tukemisen (siirtomääräraha 3 v, momentti 61) leikkaaminen yli 40 miljoonalla eurolla, huomioiden MMM ja TEM talousarvioesityksessä olevilla vesistöihin liittyvillä toimilla, aiheuttaa sen, ettei Suomessa saavuteta vesien hyvää tilaa vuoteen 2027 mennessä. Tämä tavoite päinvastoin katoaa horisonttiin.

Hallitus aikoo vahvistaa hallinnonalojen ja tutkimuksen kokonaiskoordinaatiota ja parantaa vaikuttavuutta Itämeren, erityisesti Saaristomeren, suojelutoimien kohdentamisessa. Tutkimuksen ja koulutuksen osalta akvaattisten tieteiden opetusta on alas ajettu jo pitkään. Tutkimuksen ja koulutuksen osalta akvaattisten tieteiden opetus on kuitenkin ollut alas ajon kohteena jo pidemmän aikaa. Esimerkiksi Saaristomerellä vaikutusalueella on kalatalousalan opinnot ajettu alas Turun ammattikorkeakoulussa. Turun yliopiston merentutkimukseen keskittyvän Saaristomerellä tutkimusaseman toiminta on ollut uhattuna yliopiston talouden tasapainottamiseen liittyvien haasteiden vuoksi. Nämä toimet ovat ristiriidassa Saaristomerellä tutkimustavoitteen kanssa. Vesialan tutkimuksen ja hallinnon alan tehtäviin on jo nyt haastavaa rekrytoida osaajia ja tilanne tulee edelleen pahenemaan, ellei alan koulutuksen turvaamiseen tehdä panostuksia. Tämä vaatisi hallinnonalarajat ylittävää tehtävien resurssointia ja huomioimista.

VNS 1/2023 vp

Valtiontalouden kehysmenettelyä Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto pitää kannatettavana. Noin 4/5 valtion budjetin määrärahoista mitoitetaan koko vaalikautta sitovan kehyksen mukaisesti. Vuosittaisessa julkisen talouden suunnitelmassa tarkistetaan valtiontalouden kehyksen jako hallinnonaloittain sekä päivitetään kehys vastaamaan hinta- ja kustannustason sekä kehysmenojen rakenteen muutoksia. Vuosittaisissa päätöksissä ei muuteta vaalikauden kehyksen perusteena olevaa menolinjaa, joka on määritelty hallitusohjelmassa ja vaalikauden ensimmäisessä julkisen talouden suunnitelmassa. Kehyksen hallinnonaloittainen jako tarkistetaan vaalikauden kehyksen sisällä vuosittain maaliskuussa osana julkisen talouden suunnitelmaa. Ympäristöministeriön keskeinen rooli Suomen kansainvälisesti sitovien ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi tulee turvata riittävällä kehyksessä olevalla määrärahalta. Nyt julkisen talouden suunnitelmassa on osoitettu riittävät määrärahat tämänhetkisen tilanteen mukaan vesiensuojelua toteuttavalle hallinnolle. Hallinnon erilaisiin konkreettisiin vesiensuojeluun ohjaamien määrärahojen riittävyys on kuitenkin kyseenalaista. Päätökset tehdään ministeriöiden hallinnonalojensa menojen koskevien kehysohjeiden pohjalta.

Kehyksistä poikkeamiselle uusien haasteiden ja menolisäysten osalta näiden rahoitus voidaan turvata lisätalousarvioesityksillä. Lisätalousarvioesityksissä tulisi lähitulevaisuudessa huomioida Itä-Suomen tilanne ja pyrkiä tekemään toimia, joilla voidaan lisätä vesiensuojelua alueella ja saada aikaan tästä syntyvää luontoon liittyvää liiketoimintaa kuten kalastus- ja luontomatkailua. Tämä ei saa kuitenkaan olla pois muista vesiensuojeluun kohdennettavista taloudellisista panostuksista. Luonnonsuojelun määrärahoja suunnataan METSO- ja Helmi-ohjelmien toteutukseen sekä EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteisiin. Laajasti tarkasteltuna luonnonsuojelun määrärahojen arvioidaan ympäristöministeriön hallinnonalalla olevan n.

94—95 milj. euroa vuodessa. Itämeren ja vesien suojelussa jatketaan vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmien toimeenpanoa ja panostetaan erityisesti Saaristomeren tilan parantamiseen. Talousarvion kehyksien mitoitus ei tue hyvää vesiensuojelua Suomessa. Kehyksillä turvataan pääasiassa alaa sääntelevän hallinnon toiminta, mutta vesiensuojelun käytännön toimien tekijöitä ei pelkästään hallintoa tehostamalla tai luvitusta sujuvoittamalla saavuteta. Päätöksenteon tukena käytettävän tiedon tulee olla luotettavaa ja täyttää tiedon tuottamiseen vaadittavat kriteerit, jotta vältytään mahdollisilta virheiltiltä ja niiden korjaamisen aiheuttamilta kustannuksilta. Kaupallisilla palveluntuottajilla on usein haasteita saavuttaa ympäristötiedon tuottamiselle asetettuja kriteerejä etenkin tuotekehittelyn alkuvaiheissa. Näin ollen päätöksenteossa tarvittavan ympäristötiedon tuottamista ei voi laskea pelkästään uusien menetelmien tai kaupallisen tuotekehittelyn varaan. Suomen vesiensuojelun keskusliiton mielestä nyt esitetty talousarvio vaarantaa siten vesiensuojelun asiantuntijoiden työpaikat ja samalla myös alan osaamisen jatkuvuuden Suomessa.

Hallitusohjelman mukaisesti vesiensuojelun tehostamisohjelman ja Saaristomeren-ohjelman toteuttamiseen kohdistetaan lisämäärärahoja 6 milj. euroa vuodessa v. 2024 ja 2025, 8 milj. euroa v. 2026 ja 10 milj. euroa v. 2027. Saaristomeren-ohjelman toteuttamisessa tulee muistaa, että parasta merialueen suojelua tehdään mantereella. Ravinteet huuhtoutuvat mereen valuma-alueilta mantereelta luontaisen kierron seurauksena, mutta suuressa määrin myös ihmistoiminnan seurauksena kuten maa- ja metsätalous sekä taajamien ja kaupunkien toiminnot, joiden vaikutusta tehostavat ympäristön tilassa tapahtuvat muutokset (mm. ilmastonmuutos). HELMI-elinympäristöohjelman toteuttamiseen lisätään Metsähallituksen julkisten hallintotohtävien rahoitusta 4 milj. eurolla vuosittain. Edellä mainitut toimet eivät riitä kompensoimaan vesien- ja ympäristöhoidon tukeminen (siirtomääräraha 3 v, momentti 61) leikkaamista 40 miljoonalla. Tämän menetyksen korvaamiseksi hallinonalalla olisi kehitettävä hankeosaamista ja tukea eri EU vesiensuojeluhankkeita neuvonnalla ja kokoamalla hankkeita kokonaisuuksiksi, joista tiedotetaan tehokkaasti niitä osapuolia, joilla on asiantuntemusta ja kykyä toteuttaa hankkeita.

Hallituksen talousarvioehdotuksessa ei ole ymmärretty kolmannen sektorin merkitystä vesiensuojelutyössä. Myöskään se, miten vesiensuojelutoimenpiteet konkreettisesti toteutetaan, ei talousarvioehdotuksesta ilmene. Alueellisen toiminnan kehittäminen ja tehostaminen ei onnistu, jollei kolmannen sektorin toimijoiden toimintaa varmisteta. Alueellinen vesiensuojelutyö ei toteudu pelkästään viranomaisohjauksella, vaan paikalliset toimijat täytyy saada aidosti työhön mukaan. Alueellisten osajakokonaisuuksien, joissa on asiantuntemusta, kokoamisessa tulee hyödyntää jo olemassa olevia toimijoita. Alueelliset vesiensuojeluyhdistykset on tätä työtä tehneet yhdessä kuntien sekä teollisuuden kanssa jo yli 60 vuotta. Nyt esitetyillä toimilla ollaan luomassa osin päällekkäisiä toimintoja jo olemassa olevien asiantuntijaorganisaatioiden rinnalle.

Helsingissä 11.10.2023

Jari-Pekka Pääkkönen

Hallituksen puheenjohtaja

Hannu Moilanen

Toiminnanjohtaja